

**F. K    rli adına Respublika
Uşaq Kitabxanası**

  stedadlı uşaqların   z   çıxarılmasında müəllim və valideyn əlaqələrinin əhəmiyyəti

  stedadlı uşaqların erkən ya  lardan müəyyən edilməsi və potensiallarının düzgün istiqamətləndirilməsi cəmiyyətin intellektual, elmi və mədəni inki  safı     n çox vacibdir. Bu prosesdə müəllimlə valideynin birgə əməkdaşlığı əsas rol oynayır. Hər iki tərəf u  a  n inki  safında bir-birini tamamlayan mühüm funksiyaları yerinə yetirir.

Tərtibçi:

Ruhiyyə Məmmədli

İstedadlı uşaqların üzə çıxarılmasında müəllim və valideyn əlaqələrinin əhəmiyyəti mövzusunda kütləvi oxucular üçün hazırlanmış metodik vəsait F. Köçərli ad.Respublika Uşaq Kitabxanası; tərt.ed.R.Məmmədli; Bakı: F. Köçərli ad.Respublika Uşaq Kitabxanası, 2025.- 34 s.

Ünvan:AZ-1022 Bakı şəh.,S.Vurğun küç.88;

E-mail: info@clb.az.

İnternet ünvanı: www.clb.az

©F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2025

İstedadlı uşaqlarla işin metodikası

İstedadlı uşaqların üzə çıxarılması təkcə pedaqoji proses deyil, həm də sosial və mənəvi məsələdir. Uşağın inkişafında həm müəllimin, həm də valideynin rolu tamamlayıcı xarakter daşıyır. Onların birgə fəaliyyəti nəticəsində istedadlı uşaqlar cəmiyyət üçün dəyərli, yaradıcı və düşünən fərdlərə çevrilirlər. Müasir pedaqogikanın ən mühüm vəzifələrindən biri istedadlı uşaqların erkən aşkara çıxarılması, dəstəklənməsi, tədris və inkişafı prosesinin təşkilidir. Həyat dinamikasının sürətlənməsi,

cəmiyyətin insan potensialının, onun inkişafının əsas resursu kimi dərk edilməsi, emosional və informasiya yükünün artması, insanın fəal, yaradıcı şəxsiyyət kimi hərtərəfli inkişaf etməsini tələb edir. Bu sahədə göstərilən intellektual səylər, təhsilə verilən tələblər və fərdin sosial məsuliyyəti – bütün bunlar istedadlı uşaqlarla işləməyin aktuallığının dərk olunmasına kömək edir. İstedadlı uşaqların şəxsiyyətinin formalaşmasında onlarla aparılan psixoloji-pedaqoji iş mühüm yer tutur. Bu sahədə ortaya çıxan ən ciddi problemlər bunlardır:

- istedadlı uşaqların fərdi, psixoloji xüsusiyyətləri ilə məktəbəqədər, ibtidai və orta təhsil pillələrində onların qarşısına qoyulan tələblər, qaydalar və standartlar arasındakı uyğunsuzluq problemi;
- istedadlı uşaqların öz həmyaşıdları ilə ünsiyyət və qarşılıqlı əlaqə problemləri; – istedadlı uşaqları aşkara çıxaran müəllimlərin, valideynlərin kifayət qədər psixoloji-pedaqoji səriştəliliyinin olmaması problemi. Tədqiqatın məqsədi istedadlı uşaqların təhsilinə psixoloji-pedaqoji dəstəyin həyata keçirilməsinin mahiyyətini, xüsusiyyətlərini, məzmun və metodikasını müəyyən etməkdir. Tədqiqatın obyektini istedadlı uşaqların tərbiyə prosesi təşkil edir. Tədqiqatın predmeti istedadlı uşaqlarla psixoloji-pedaqoji işin aparılması sistemidir. Tədqiqatın özündə ehtiva etdiyi məqsədlərdən biri də istedadlı uşaqların tərbiyəsinə psixoloji-pedaqoji dəstək olmaqdır ki, bu da aşağıdakı hallarda effektiv olacaqdır:
- istedadlılığın elmi cəhətdən əsaslandırılmış meyarlarına əsasən üç komponentin təlim, tərbiyə və inkişaf kontekstində uşaqların istedadına kompleks yanaşılmalıdır; – uşaqların inkişaf dövrünün müxtəlif mərhələlərində onların istedadının dərin, obyektiv diaqnostikası və geniş istifadəsi nəzərdə tutulur;
- istedadlı uşaqların təhsilinin təşkilinin əsas prinsipləri tətbiq edilir;

- istedadlı uşaqların tərbiyəsi, təlimi və inkişafının didaktik və psixoloji-pedaqoji əsasları aşkar olunur;
- istedadlı uşaqların inkişafının əsas şərti fərdi yönümlü pedaqoji texnologiyaları həyata keçirən şəxsiyyətyönümlü təhsil prosesi həyata keçirilməsidir.

Son illərdə Azərbaycanın təhsil sistemində bir çox islahatlar aparılır, ümumtəhsil məktəblərində şagirdlərin şəxsiyyətyönümlü inkişafına diqqət artırılır. Müəllimin vəzifəsi şagirdlər tərəfindən materialın öyrənilməsini stimullaşdırmaq, onları fəal iştirakçı kimi təlim prosesinə cəlb etməkdən ibarətdir. Şagirdlərin təfəkkürünün inkişafı, onlarda bacarıq və vərdislərin formalaşdırılması tədris məqsədlərindən biri və mənimsəmənin zəruri ilkin şərtidir. Təlim-tərbiyə prosesi kütləvi xarakter daşısa da, bu prosesdə müxtəlif metodiki iş sistemlərindən istifadə edilir.

İstedad — uşağın müəyyən bir sahədə (məsələn, elm, incəsənət, musiqi, idman və s.) yüksək nəticələr göstərmək qabiliyyətidir.

İstedadlı uşaqlarda adətən aşağıdakı xüsusiyyətlər müşahidə olunur:

- Yeni bilikləri tez qavrama və yadda saxlama bacarığı;
- Güclü müşahidə və təhlil qabiliyyəti;
- Yüksək yaradıcılıq və təxəyyül;
- Özünütəkmilləşdirməyə maraq;
- Fərqli düşünmə və problemlərə qeyri-adi yanaşma.
- Yüksək öyrənmə tempi və dərin düşünmə qabiliyyəti;
- Geniş maraq dairəsi və çoxsaylı suallar vermə meyli;
- Orijinal ideyalar və yaradıcılıq təşəbbüsü;
- Problemlərə qeyri-adi yanaşma;
- Özünə qarşı tənqidi münasibət və müstəqillik hissi;
- İntellektual və emosional həssaslıq.

Bu xüsusiyyətlərin vaxtında aşkarlanması üçün uşağın həm evdə, həm də məktəbdə davranışını, maraqlarını və nailiyyətlərini diqqətlə izləmək lazımdır.

Müəllimin rolu

Müəllimlər uşağın istedadının formalaşmasında və üzə çıxarılmasında birinci sırada duran şəxslərdəndir. Onlar uşağın potensialını müəyyənləşdirmək, dəstəkləmək və inkişaf etdirmək üçün sistemli yanaşma tətbiq etməlidirlər.

Müəllimin əsas vəzifələri:

- Uşaqların fərdi xüsusiyyətlərini müşahidə etmək və qeydlər aparmaq;
- Onlara müxtəlif yaradıcı tapşırıqlar verməklə istedad istiqamətlərini yoxlamaq;
- İstedadlı uşaqlar üçün fərdiləşdirilmiş təlim proqramları və əlavə dərslər fəaliyyətləri təşkil etmək;
- Uşağın uğurlarını ailə ilə bölüşmək və inkişaf planını birgə hazırlamaq.
- İstedad meyllərini müəyyənləşdirmək üçün diaqnostik tapşırıqlar hazırlamaq;
- Fərdiləşdirilmiş təlim proqramı və əlavə məşğələlər təşkil etmək;
- Yaradıcılıq fəaliyyətini stimullaşdırmaq (layihə, müsabiqə, elmi iş, incəsənət fəaliyyəti və s.);
- valideynlə əməkdaşlıq edərək uşağın inkişaf planını birgə hazırlamaq;
- Uşağın emosional dəstəyini təmin etmək və təlim motivasiyasını artırmaq.

Müəllimlər həmçinin valideynlərə uşağın maraq və qabiliyyətlərini dəstəkləmək üçün metodiki tövsiyələr verməlidirlər.

Valideynin rolu

Valideynlər uşağın ilk tərbiyəçisi, gündəlik həyatında ən yaxın müşahidəçilərdir. Onlar uşağın doğuşdan gələn meyllərini, maraqlarını və davranış fərqlərini ən erkən mərhələdə görə bilirlər.

Valideynin vəzifələri:

- Uşağın maraqlarına hörmətlə yanaşmaq və onu zorla yönləndirməmək;
- Uşağın maraq və qabiliyyətlərini müşahidə etmək və dəstəkləmək;
- Evdə yaradıcı mühit yaratmaq (kitablar, rəsm alətləri, musiqi alətləri, elm təcrübələri və s.);
- Uğurları ilə yanaşı, səylərini də dəyərləndirmək;
- Müəllimlə daimi əlaqə saxlayaraq, onun tövsiyələrinə əməl etmək; məktəbdəki müşahidələrlə evdəki müşahidələri müqayisə etmək.
- Uşağın səylərini və nailiyyətlərini dəyərləndirmək;
- Uşağa özünü ifadə etmək üçün azadlıq vermək və onun fikirlərinə hörmətlə yanaşmaq.

Valideynin dəstəyi uşağın motivasiyasını artırır və istedadının inkişafı üçün psixoloji rahatlıq yaradır.

Müəllim–valideyn əməkdaşlığının formaları

İstedadlı uşaqların müəyyənləşdirilməsi və inkişafında müəllimlə valideynin əməkdaşlığı aşağıdakı formalarda həyata keçirilə bilər:

Əsas əməkdaşlıq formaları:

- Fərdi valideyn görüşləri və müşahidə hesabatlarının müzakirəsi;
- Müştərək seminarlar və pedaqoji mühazirələr;
- Ailə–məktəb layihələri və müsabiqələr;
- Məktəb psixoloqu ilə birgə diaqnostik müşahidələr;
- Valideynlər üçün maarifləndirici buklet və təlimlər.

Effektiv əməkdaşlığın prinsipləri:

- Qarşılıqlı hörmət və etimad;
- Məlumat mübadiləsinin şəffaflığı;
- Uşağın maraqlarının üstün tutulması;

Davamlılıq və sistemlilik

- Müntəzəm **valideyn iclasları və fərdi görüşlər**;
- **Birgə müşahidə və diaqnostika** (məsələn, uşağın fəaliyyətini həm evdə, həm də məktəbdə izləmək);
- **Layihə və müsabiqələrdə əməkdaşlıq** (valideynin dəstəyilə uşağın iştirakını təmin etmək);
- **Psixoloq və pedaqoqlarla birgə seminarlar və təlimlər.**

İstedadlı uşaqların inkişafı üçün sistemli əməkdaşlıq formaları qurulmalıdır.

Bu qarşılıqlı əlaqə uşağın istedadının daha obyektiv şəkildə qiymətləndirilməsinə və düzgün istiqamətə yönləndirilməsinə kömək edir.

Praktik tövsiyyələr

Müəllimlər üçün:

- Uşaqlara açıq suallar verin, onların fərqli fikirlərini təşviq edin;
- İstedadlı uşaqları “ağır uşaq” kimi deyil, potensial resurs kimi dəyərləndirin;
- Fərdi iş planları və əlavə dərnəklərlə maraq sahələrini inkişaf etdirin.

Valideynlər üçün:

- Uşağın səhvlərinə dözümlü yanaşın, təzyiq göstərməyin;
- Uğurlarını başqaları ilə müqayisə etməyin;
- Uşağın maraqlarını dəyişkən yaş dövrlərinə uyğun şəkildə izləyin.

Əməkdaşlığın nəticələri

Müəllim və valideyn arasında düzgün əlaqə qurulduqda aşağıdakı nəticələr əldə olunur:

- İstedadlı uşaqların vaxtında aşkar olunması;
- Uşağın fərdi inkişaf planının daha səmərəli hazırlanması;
- Təlim motivasiyasının artması və emosional dəstəyin güclənməsi;
- Uşağın potensialının reallaşdırılması və gələcək peşə seçiminə düzgün yönəldilməsi.
- Onların potensialı məqsədyönlü şəkildə inkişaf etdirilir;
- Uşağın motivasiyası və özünə inamı artır;
- Ailə və məktəb arasında qarşılıqlı etimad möhkəmlənir;
- Cəmiyyətin gələcək intellektual potensialı güclənir.

İstedadlı uşaqların üzə çıxarılması təkcə təhsil müəssisələrinin və ya ailənin işi deyil — bu, **müəllim və valideynin sıx əməkdaşlığını** tələb edən bir prosesdir. Əgər hər iki tərəf uşağın fərdi xüsusiyyətlərini düzgün qiymətləndirib, ona şərait yaradırsa, belə uşaqlar cəmiyyətin gələcək intellektual və yaradıcı potensialının daşıyıcısına çevrilirlər.

İstedad anlayışı və onun əlamətləri

İstedad — uşağın müəyyən fəaliyyət sahəsində yüksək nailiyyətlər göstərmək, yaradıcı düşünmək və qeyri-adi nəticələr əldə etmək qabiliyyətidir.

İstedadlı uşaqların əsas xüsusiyyətləri:

- Yüksək öyrənmə tempi və dərin düşünmə qabiliyyəti;
- Geniş maraq dairəsi və çoxsaylı suallar vermə meyli;
- Orijinal ideyalar və yaradıcılıq təşəbbüsü;
- Problemlərə qeyri-adi yanaşma;
- Özünə qarşı tənqidi münasibət və müstəqillik hissi;
- İntellektual və emosional həssaslıq.

Müəllim və valideyn bu xüsusiyyətləri birlikdə müşahidə etməli və inkişaf istiqamətini düzgün seçməlidirlər.

3. Müəllimin rolu və vəzifələri

Müəllim istedadlı uşağın məktəb mühitindəki fəaliyyətinə rəhbərlik edən, onu müşahidə edən və dəstəkləyən əsas şəxsdir.

Müəllimin əsas vəzifələri:

1. Uşaqların fərdi xüsusiyyətlərini müşahidə etmək və qeydlər aparmaq;
2. İstedad meyllərini müəyyənləşdirmək üçün diaqnostik tapşırıqlar hazırlamaq;
3. Fərdiləşdirilmiş təlim proqramı və əlavə məşğələlər təşkil etmək;
4. Yaradıcılıq fəaliyyətini stimullaşdırmaq (layihə, müsabiqə, elmi iş, incəsənət fəaliyyəti və s.);
5. Valideynlə əməkdaşlıq edərək uşağın inkişaf planını birgə hazırlamaq;
6. Uşağın emosional dəstəyini təmin etmək və təlim motivasiyasını artırmaq.

4. Valideynin rolu və vəzifələri

Valideyn uşağın ilk tərbiyəçisi və ən yaxın müşahidəçisidir. O, uşağın doğuşdan gələn meyllərini ən erkən mərhələdə görə bilir.

Valideynin vəzifələri:

1. Uşağın maraq və qabiliyyətlərini müşahidə etmək və dəstəkləmək;
2. Evdə yaradıcı mühit formalaşdırmaq (kitablar, oyunlar, musiqi, eksperimentlər və s.);
3. Uşağın söylərini və nailiyyətlərini dəyərləndirmək;
4. Müəllimlə daimi əlaqə saxlamaq, onun tövsiyələrinə əməl etmək;
5. Uşağa özünü ifadə etmək üçün azadlıq vermək və onun fikirlərinə hörmətlə yanaşmaq.

5. Müəllim və valideyn əlaqələrinin formaları

İstedadlı uşaqların inkişafı üçün sistemli əməkdaşlıq formaları qurulmalıdır.

Əsas əməkdaşlıq formaları:

- Fərdi valideyn görüşləri və müşahidə hesabatlarının müzakirəsi;
- Müştərək seminarlar və pedaqoji mühazirələr;
- Ailə–məktəb layihələri və müsabiqələr;
- Məktəb psixoloqu ilə birgə diaqnostik müşahidələr;
- Valideynlər üçün maarifləndirici buklet və təlimlər.

Effektiv əməkdaşlığın prinsipləri:

- Qarşılıqlı hörmət və etimad;
- Məlumat mübadiləsinin şəffaflığı;
- Uşağın maraqlarının üstün tutulması;
- Davamlılıq və sistemlilik.

6. Praktik tövsiyyələr

Müəllimlər üçün:

- Uşaqlara açıq suallar verin, onların fərqli fikirlərini təşviq edin;
- İstedadlı uşaqları “ağır uşaq” kimi deyil, potensial resurs kimi dəyərləndirin;
- Fərdi iş planları və əlavə dərnəklərlə maraq sahələrini inkişaf etdirin.

Valideynlər üçün:

- Uşağın səhvlərinə dözümlü yanaşın, təzyiq göstərməyin;
- Uğurlarını başqaları ilə müqayisə etməyin;
- Uşağın maraqlarını dəyişkən yaş dövrlərinə uyğun şəkildə izləyin.

Müəllim–valideyn əməkdaşlığı nəticəsində:

- İstedadlı uşaqlar daha erkən mərhələdə aşkar olunur;
- Onların potensialı məqsədyönlü şəkildə inkişaf etdirilir;
- Uşağın motivasiyası və özünə inamı artır;
- Ailə və məktəb arasında qarşılıqlı etimad möhkəmlənir;
- Cəmiyyətin gələcək intellektual potensialı güclənir.

Məşğələ ssenarisi

Mövzu: İstedadlı uşaqların üzə çıxarılmasında müəllim və valideyn əlaqələrinin əhəmiyyəti

Məşğələnin müddəti: 35–40 dəqiqə

Yaş qrupu: 8–12 yaş

Məqsədlər:

- Uşaqlara istedad anlayışını sadə dillə izah etmək
- Uşaqlarda öz qabiliyyətlərini tanıma bacarığını inkişaf etdirmək

- Müəllim və valideynin birlikdə uşağın istedadını üzə çıxarmasına dair anlayış formalaşdırmaq
- Komanda işi, özünüifadə və yaradıcılıq bacarıqlarını gücləndirmək

1. Giriş hissəsi (5 dəqiqə)

Müəllim:

– Uşaqlar, bu gün sizinlə “İstedad” nədir? İstedadlı olduğumuzu necə bilirik? Valideynlərimiz və müəllimlərimiz bu yolda bizə necə kömək edir? – bu suallar haqqında danışacağıq.

- Lövhədə “İstedad = bacardığın və sevdiyin iş” yazılır.
- Uşaqlara qısa video və ya şəkillərlə (rəssamlıq, musiqi, idman, elm və s.) istedad nümunələri göstərilir.

2. “Mənim güclü tərəflərim” məşqi (8 dəqiqə)

Material: rəngli vərəqlər, karandaşlar.

Tapşırıq:

Hər uşaq vərəqin ortasına öz adını yazır və ətrafına **özünün yaxşı bacardığı 3 şeyi** çəkir və ya yazır.

Müəllim uşaqlara suallar verir:

- Niyə bu işi yaxşı bacarırsan?
- Bu bacarığı inkişaf etdirmək üçün evdə kim sənə kömək edir? (valideyn)
- Məktəbdə kim kömək edir? (müəllim)

Məqsəd: uşağın özünü tanıması və ətrafındakı dəstəyin fərqiə varması.

3. Qısa nağıl – “İki Dostun Səfəri” (5 dəqiqə)

Müəllim kiçik nağıl danışır:

Bir vaxtlar balaca Rənanın rəssamlığa böyük həvəsi var idi, amma o, özünü o qədər də inamlı hiss etmirdi. Müəllimi onun şəkillərini görüb dedi: “Sənin əlin yaxşı işləyir, davam et!” Evdə anası ona müxtəlif rənglər aldı və hər gün çəkdiyi şəkilləri divara asdı. Beləcə, Rəna hər iki insanın – müəllimin və valideyninin – dəstəyi ilə istedadını inkişaf etdirdi.

Müəllim sual verir:

- Sizcə Rəna niyə uğur qazandı?
- Müəllimi ona necə kömək etdi?
- Valideyni necə dəstək oldu?

4. Qrup işi – “İstedad körpüsü” (10 dəqiqə)

Uşaqlar 3–4 nəfərlik qruplara bölünür. Hər qrupa böyük Whatman kağızı verilir.

Fəaliyyət:

Onlar “İstedadın inkişaf körpüsü” adlı poster hazırlayırlar. Körpünün bir tərəfində “Uşaq”, digər tərəfində “Hədəf (uğur)” yazılır. Körpünün üzərində aşağıdakılar yerləşdirilir:

- Müəllimin rolu (məsələn: öyrətmək, dəstək vermək, yönləndirmək)
- Valideynin rolu (məsələn: ruhlandırmaq, lazımi şərait yaratmaq, məşqlərə aparmaq)
- Uşağın öz məsuliyyəti (məşq etmək, səbirli olmaq, çalışmaq)

Poster bitdikdən sonra qruplar qısa təqdimat edirlər.

5. Rol oyunu – “Mənim istedadımı kim tapdı?” (7 dəqiqə)

3 nəfərlik qruplar qurulur: bir “uşaq”, bir “müəllim”, bir “valideyn”.

Tapşırıq:

Kiçik səhnəcik qurulur. Uşaq öz bacardığı bir şeyi göstərir (mahnı, şəkil, şeir, idman hərəkəti və s.), müəllim ona məsləhət verir, valideyn isə onu ruhlandırır.

Məqsəd:

Uşaqlar anlayır ki, istedad təkcə öz-özünə parlamır — həm ailənin, həm də müəllimin dəstəyi ilə inkişaf edir.

6. Yekun və refleksiya (5 dəqiqə)**Müəllim soruşur:**

- Bu gün özünüz haqqında nə öyrəndiniz?
- İstedadınızı inkişaf etdirmək üçün evdə kim sizə kömək edir?
- Məktəbdə kim sizi dəstəkləyir?
- Hər bir uşağın istedadı olduğunu düşünürsünüzmü? Niyə?

Müəllim nəticəni vurğulayır: – Uşaqlar, hər birinizin içində parlayan bir istedad var. Onu tapmaq üçün müəlliminiz və valideyniniz sizin ən böyük köməkçilərinizdir.

- İstedad kartları (musiqi, idman, riyaziyyat, art və s.)
- Kiçik sertifikatlar: “Mən öz istedadımı tapdım!”
- Qrup posterinin sinifdə asılması

Son zamanlar cəmiyyətdə istedadlı uşaqların yetişdirilməsinə, təliminə və inkişafına xüsusi ehtiyac yaranıb. İstedadlı uşaqlar ölkəmizin intellektual kapitalıdır. Problemi tədqiq edərkən məlum oldu ki, “istedad” sistemli anlayışdır, ona görə də istedadlı uşaqların müəyyən edilməsi, onlarla işin təşkili mürəkkəb prosesdir. İstedadlı uşaqların inkişafı, tərbiyəsi və təhsilində onlara müxtəlif sosial amillərin, ailə, məktəb və həmyaşıdlar qrupunun təsiri böyükdür.

Tədqiqat üsulları aşağıdakılardan ibarətdir:

- 1) nəzəri üsullar – istedadlı uşaqların müəyyən edilməsi, tərbiyəsi və inkişafı üzrə psixoloji və pedaqoji ədəbiyyatın təhlili;
- 2) praktik üsullar – pedaqoji müşahidə.

qeyd olunan mövzunun cari vəziyyəti və aktuallığı;

Tədqiqatın elmi aktuallığı özündə aşağıdakıları ehtiva edir: – istedadlı uşaqların psixoloji-pedaqoji təminatının, təhsilinin nəzəri və metodik əsaslarının müəyyən edilməsi; – “istedadlılıq”, “uşaq istedadı”, “uşaq istedadının əlamətləri”, “istedadlılığın ilkin şərtləri”, “əqli istedadlılıq” anlayışlarının mahiyyətinin açılması; – istedad probleminə dair elmi baxışlar sisteminin tədqiq edilməsi,

– istedadlı uşaqların tərbiyəsinin psixoloji-pedaqoji təminatı üçün şəraitin məcmusu, fərdin özünütəyinatını təmin edən vasitələr sistemi kimi müəyyən edilməsi.

İstedadlı uşaqların təlim-tərbiyəsi və inkişafı üçün mühüm olan əsaslar aşağıdakılardır:

– istedadlı uşaqların aşkara çıxarılması, onların istedadlılığının elmi meyarlarla təsdiq olunması; – şagirdlərin idrak üslublarının nəzərə alınacağı təlim prosesinin elmi əsaslarının fərdiləşdirilməsi;

– şagirdlərin psixofizioloji xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, yorğunluğun qarşısının alınması sisteminin dəyişkənliyi; – şagirdlərin idrak fəaliyyətinə münasibətdə mövqenin aktivləşdirilməsi yolu ilə onların özünütəşkil etmə bacarıqlarının və fərdi öyrənmə tərzlərinin formalaşdırılması;

– şagirdlərin “mən” konsepsiyasının optimallaşdırılması, tərbiyəvi təsirlərin təşkili yolu ilə yetkin, fəal yaradıcı şəxsiyyətin formalaşdırılması; – bütün subyektlərin fəaliyyətinə psixoloji dəstək komponentinin pedaqoji prosesə daxil edilməsi.

Məqsəd və fərziyyələr əsasında aşağıdakı tədqiqat tapşırıqları tərtib edilmişdir:

1) psixoloji və pedaqoji ədəbiyyatların nəzəri təhlilindən istifadə edərək istedad probleminə kompleks yanaşmalarının mahiyyətini müəyyən etmək, tədqiqat probleminin konseptual şəkildə və kateqoriyalar əsasında aparılması, uşaq istedadının keyfiyyətə orijinallığını, elmi-tədqiqat işinin səmərəlilik səviyyəsini müəyyən etmək, bir sözlə – istedadlı uşaqların müəyyən edilməsi üçün meyarlar hazırlamaq;

2) istedadlı uşaqların təhsilinin təşkili prosesinin prinsiplərini xarakterizə etmək, onların müəyyənləşdirilməsinin tətbiqi və nəzəri aspektlərini formalaşdırmaq;

3) Azərbaycanın təhsil müəssisələrində istedadlı uşaqlarla pedaqoji işin xüsusiyyətlərini formalaşdırmaq.

“İstedad” anlayışı. Bu anlayış pedaqoji deyil, daha çox psixoloji məfhum kimi nəzərdən keçirilir. Qeyd etmək lazımdır ki, istedad anlayışının mənası XX əsrdə əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Dünya psixologiya elmində bu anlayış qabiliyyət psixologiyası kimi işlənib hazırlanmışdır. S.L.Rubinşteyn və B.M.Teplovun əsərlərində qabiliyyət və istedad anlayışları vahid əsasda – fəaliyyətin uğurunda təsnif edilmişdir:

– insanın fəaliyyət prosesində onun meyilləri əsasında formalaşan qabiliyyətlər; – bir insanı digərindən fərqləndirən və onun həyatının uğurunu şərtləndirən fərdi psixoloji xüsusiyyətlər;

– xüsusi istedadlılıq – müəyyən fəaliyyət sahəsində uğur əldə etmək imkanı yaradan qabiliyyətlərin keyfiyyətə özünəməxsus birləşməsi; – ümumi istedadlılıq – geniş spektrli fəaliyyət üçün fitri qabiliyyət

Qeyd etmək lazımdır ki, əvvəllər istedadlılıq anlayışı yalnız qeyri-standart nailiyyətləri ilə seçilən görkəmli şəxsiyyətlərə aid edilirdi. Daha sonralar bu anlayış öyrənmədəki qeyri-adi uğurlara istinad edilərək uşaqlara da tətbiq olunmağa başladı. Müasir elmi mənbələrin təhlili belə nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, “istedad” anlayışı hələ də tamamilə fərqli mənalarda istifadə olunur: – Müvafiq fəaliyyətdə inkişaf

edən və ya inkişafdan qalmış qabiliyyətlərin genetik cəhətdən müəyyən edilmiş komponentidir; – Xüsusi qabiliyyət, yüksək nəticələr əldə etmək potensialı, bir və ya bir neçə sahədə nümayiş etdirilmiş nailiyyətlərdir;

– “Talant” sözündən gələn bu anlayış “inkişaf üçün xüsusilə əlverişli olan daxili ilkin şərtlər” deməkdir; – Bir insanın digər insanlarla müqayisədə bir və ya bir neçə fəaliyyət növündə daha yüksək (qeyri-adi, görkəmli) nəticələr əldə etmək imkanını təyin edən

psixikanın həyat boyu inkişafda olan sistemli keyfiyyətidir. İstedad və qabiliyyət probleminin dərin təhlili B.M.Teplov tərəfindən aparılmışdır. O, istedadlılığı fəaliyyət uğurunun asılı olduğu qabiliyyətlərin keyfiyyətcə unikal kombinasiyası hesab edərək, qeyd edirdi ki, “ümumi istedadın geniş mənada, çox geniş fəaliyyət spektri üçün istedad kimi danışmaq olar” [Teplov B.M.,1985]. Eyni zamanda B.M.Teplov qabiliyyətləri olduqca geniş mənada başa düşürdü. Mütəxəssislər ən çox istifadə olunan tərifin əsasını təşkil edən üç empirik xüsusiyyəti təklif edirlər:

1. Qabiliyyətlər bir insanı digərindən fərqləndirən fərdi psixoloji xüsusiyyətlərdir.
2. Qabiliyyətlər konkret fəaliyyətin, yaxud bir neçə fəaliyyətin uğuruna uyğun olan xüsusiyyətlərdir.
3. Qabiliyyətlər insan tərəfindən artıq formalaşmış bilik, bacarıq və vərdisləri məhdudlaşdırmır.

Baxmayaraq ki, onlar bu bilik və bacarıqların mənimsənilməsinin asanlılığını, sürətini müəyyən edir. Qeyd etmək lazımdır ki, uşaqların istedadlılığı bir və ya bir neçə qabiliyyətin yüksək inkişaf səviyyəsi kimi müəyyən edilir və bunun sayəsində uşaqların sosial fəaliyyətlərdə böyük uğurlar əldə etmək imkanları var. Bu, eyni zamanda onu həmyaşıdlarından fərqləndirir. Biz istedadlılığı hər hansı bir qabiliyyətin yüksək inkişaf səviyyəsi kimi başa düşürük. Fikrimizcə, istedadlı uşaqlar kifayət qədər inkişaf etmiş, xüsusi qabiliyyətlərə malik uşaqlardır. İstedad məsələsinə həsr olunmuş psixoloji-pedaqoji ədəbiyyatlarda yalnız istedadlılığın müxtəlif növlərini fərqləndirmək deyil, həm də onun ümumi strukturunu axtarmaq meylə mövcuddur. İstedadın müəyyən əlamətlərə görə növlərə bölünməsinin tərəfdarları hesab edirlər ki, o, təsnifatın əsasında duran meyarlarla müəyyən edilir. Uşağın formalaşmasında və inkişafında əsas amil onun şəxsiyyətlərarası qarşılıqlı əlaqəsinin ən mühüm tənzimləyicisi, nəsillər arasında davamlılığın həyata keçirilməsi aspektində şəxsiyyətin sosiallaşmasının idarə edilməsinin məqsədyönlü prosesi, təhsilin sosial institutudur.

Sosiallaşmanın mərhələləri

İnsan bütün ömrü boyu cəmiyyət tərəfindən təsirə məruz qalır. Bu proses sosiallaşma adlanır. Sosiallaşma zamanı insan mövcud normaları qavrayır, özündə bacarıq və vərdislər formalaşdırır və məxsus olduğu xalqın mədəniyyət daşıyıcısına çevrilir. Sosiallaşma nəticəsində fərd ictimai həyatda layiqli yer tutur. Sosiallaşma yalnız fərdin sosial norma və dəyərləri mənimsəməsində deyil, həm də bu norma və dəyərləri öz münasibət və istiqamətlərinə çevirmək qabiliyyətinin formalaşmasında özünü göstərir.

Uşaqlara tərbiyəvi təsir prosesində həyata keçirilən sosiallaşma zamanı aşağıdakı komponentlər əsas götürülür:

1. fiziki mühit amili (tədris binasının arxitekturası, qrupun, sinif otağının və digər binaların məkan xüsusiyyətləri və s.);
2. insan amili (fərdi xüsusiyyətlər, fərdin statusu, fəaliyyəti və s.);
3. təlim proqramları (tədris üslubu, təlimin kooperativ və ya rəqabətə əsaslanan formaları, təlim proqramlarının innovativ məzmunu və s.).

Sosiallaşma meyarlarını belə müvafiq göstəricilərə bölmək olar:

1) fənlər üzrə irəliləyiş, o cümlədən fənn olimpiadalarında, konfranslarda, müsabiqələrdə iştirak, ali məktəbə qəbulda uğur qazanmaq və s.;

2) dünyagörüşü potensialının spesifikliyi (oriyentasiyası) (əsas ümumbəşəri dəyərlərin prioritet olması);

3) insanlara hörmətin, inamın və özünəinamın artması. Uğurlu sosiallaşma bir tərəfdən insanın cəmiyyətə səmərəli adaptasiyasını, digər tərəfdən də cəmiyyətdəki mənfiliklərə müqavimət göstərmək, özünü inkişaf etdirmək, müəyyən dərəcədə özünü təsdiq etmək bacarıqlarını nəzərdə tutur. [<https://prepod.nspu.ru/mod/page/view.php?id=35012>].

İstedadlı uşaqlarla işin əsas istiqamətləri

İstedadlı uşaqlarla aparılan pedaqoji fəaliyyətdə bir sıra vəzifələri yerinə yetirmək lazımdır:

- istedadlı uşaqların məqsədyönlü şəkildə müəyyən edilməsi və seçilməsi sisteminin yaradılması;

- məlumat bankının yaradılması və saxlanması yolu ilə hər bir uşağın istedadının inkişafının izlənilməsi;

- istedadlı uşaqların intellektual, yaradıcı, əxlaqi və fiziki inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılması;

- istedadlı uşaqlarla iş prosesində yeni təhsil məzmununun, innovativ texnologiyaların hazırlanması və mərhələli şəkildə tətbiqi;

- istedadlı uşaqların tədqiqat, axtarış və təlim fəaliyyəti prosesində şəxsi yaradıcılıq qabiliyyətlərinin həyata keçirilməsi üçün şəraitin yaradılması;

- istedadlı uşağın sosial cəhətdən adaptasiya olunmuş və sosial məsuliyyətli şəxs kimi sərbəst inkişaf etməsi, formalaşması üçün şəraitin yaradılması. Beləliklə, müəyyən etdiyimiz məqsədləri üç əsas vəzifədə qruplaşdırmaq olar:

- şəxsiyyətin inkişafına töhfə vermək; – fərdi nailiyyətləri mümkün qədər tez, maksimum səviyyəyə çatdırmaq; – istedadlı uşağı ruhlandıraraq, onu sosial inkişafa təşviq etmək. İstedadlı uşaq fenomeninin psixoloji və pedaqoji cəhətdən dərk edilməsi problemi pedaqogika elmində çox uzun bir tarixə malikdir və təbiətin, məzmun strukturunun, fəaliyyət prinsiplərinin, diaqnostika və psixoloji-pedaqoji prinsiplərin müəyyənləşdirilməsi ilə əlaqələndirilir [<https://multiurok.ru/files/razvitiie-sistiemy-poddierzhki-i-soprovozhdieniia-.html>].

İstedadın növləri arasında intellektual istedad xüsusi yer tutur. İstedad anlayışının mürəkkəbliyi və çoxistiqamətli olması onun tərfi üçün meyarlar hazırlamağı çətinləşdirir. “Məlumatların ümumiləşdirilməsi bunu deməyə əsas verir ki, əksər hallarda şagirdlərin istedadlılıq meyarları zehni inkişaf əmsalı, inkişaf etmiş yaradıcı təfəkkür, yüksək akademik göstəricilər, ümumi qabiliyyətlərin yüksək inkişaf səviyyəsi kimi qəbul edilir.

Pedaqogikada istedadlı uşaqların psixodiaqnostik monitorinqi.

İstedad fenomeninin müxtəlifliyini və fərdiliyini, orijinallığını nəzərə alaraq, istedadlı uşaqlarla iş üsullarını seçmək vacibdir ki, bu da aşağıdakı problemlərin ilkin müəyyənləşdirilməsini tələb edir:

1) Hansı istedad növü ilə qarşılaşırıq?

2) İstedadlı uşaqlarla aparılan iş prosesində prioritet vəzifələr hansılardır?

Təcrübə göstərir ki, bu səviyyələrə formal münasibət şagirdlər üçün zərərliyədir. Seçmə fənlər hesabına paralel proqramlar üzrə dərslər təşkil etməklə uşaqların müəyyən fənlərə meyillərinə görə dərsləri başa çatdırmaq da mümkündür. Beləliklə, beş istiqaməti ayırd etmək olar:

1) humanitar; 2) riyazi; 3) estetik (musiqi); 4) estetik (xoreoqrafiya); 5) xarici dillərin öyrənilməsi ilə.

Müəllimlər uşaqlar tərəfindən materialın mənimsənilməsini asanlaşdıran metodik yanaşmalardan (didaktik oyunlar, nağıllar şəklində tapşırıqlar, əyləncə elementləri, vizual dəstəklər, yaradıcı tapşırıqlar və digər üsullarla şagirdlərin idrak fəaliyyətinin artırılması və s.) istifadə edirlər.

Belə hesab olunur ki, istedadlı uşaqlara dəstəyin mənbələrindən biri uyğun inkişaf mühitinin yaradılması, o cümlədən pedaqoji diaqnostika və monitorinq məlumatları, kurikulumu əsaslanan təhsilin məzmunu əsasında qrup və siniflərin fəaliyyətə cəlb edilməsidir. Dəstək texnologiyalarının əsas üstünlükləri bunlardır: istedadlı uşaqlara diqqətli, həssas münasibət, onlara inam, qarşılıqlı anlaşma və əməkdaşlıq, konkret fəaliyyət məzmunundan istifadə, nailiyyətlərin müsbət qiymətləndirilməsi və s. Dəstək texnologiyaları həm də valideynlərin və müəllimlərin şəxsiyyətin formalaşması haqqında, uşaqların özünüdərkini inkişafı üzrə pedaqoji və psixoloji maarifləndirilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təhsil fəaliyyətinin psixoloji və pedaqoji təminatı istedadlı uşaqların şəxsi inkişafına mühüm töhfələr verir.

Rəy sorğusu

Mövzu: İstedadlı uşaqların üzə çıxarılmasında müəllim və valideyn əlaqələrinin əhəmiyyəti

Məqsəd: Bu sorğu istedadlı uşaqların müəyyənləşdirilməsi və onların inkişafında müəllim-valideyn əməkdaşlığının rolunu öyrənmək məqsədi daşıyır.

II. Əsas suallar

Sizcə, istedadlı uşaqların üzə çıxarılmasında əsas rol kimə məxsusdur?

Müəllimlərə

Valideynlərə

Hər iki tərəfə bərabər

Digər (izah edin)

Müəllim və valideyn arasında sıx əlaqə istedadlı uşağın inkişafına necə təsir göstərir?

Çox müsbət

Qismən müsbət

Əhəmiyyətsiz

Mənfi təsir göstərir

Uşağın istedadını müəyyənləşdirmək üçün müəllim və valideynlər arasında hansı əməkdaşlıq formaları daha səmərəlidir?

Müntəzəm görüşlər

Birgə layihələr və tədbirlər

Davamlı müşahidə və məlumat mübadiləsi

Digər

Sizcə, valideynlər uşaqlarının maraq və bacarıqlarını müəllimlərlə paylaşmaqda nə dərəcədə aktivdirlər?

Çox aktiv

Qismən aktiv

Passiv

Ümumiyyətlə paylaşmır

Məktəblərdə istedadlı uşaqlarla işin yaxşılaşdırılması üçün hansı addımlar atılmalıdır?

4. Müəllim-valideyn əməkdaşlığını gücləndirmək üçün hansı təklifləriniz var?

10. Uşaq kitabxanalarının bu mövzuda görə biləcəyi işlər:

Məqsəd: Müəllimlərin istedadlı uşaqların aşkarlanması və inkişafında valideynlərlə əməkdaşlıq barədə fikirlərini öyrənmək.

Əsas suallar

Valideynlərlə əməkdaşlıq hansı formada daha səmərəlidir?

Müntəzəm görüşlər

Uşağın fəaliyyətinə dair bildirimlər

Birgə tədbirlər və layihələr

Digər

Valideynlər, ümumiyyətlə, uşaqlarının istedadı barədə sizinlə əməkdaşlığa nə dərəcədə açıqdırlar?

Çox açıq

Qismən açıq

Passiv

Əlaqə qurmurlar

Məktəbdə istedadlı uşaqların inkişafı üçün hansı dəstəyə ehtiyac var?

Müəllim-valideyn əməkdaşlığını gücləndirmək üçün təklifləriniz:

Məqsəd: Valideynlərin istedadlı uşaqların aşkarlanması və inkişafında müəllimlərlə əməkdaşlıq barədə fikirlərini öyrənmək.

I. Ümumi məlumat

1. Ad və soyad (istəyə görə): _____
2. Uşağınızın yaşı: _____
3. Uşağınızın oxuduğu sinif: _____

II. Əsas suallar

Sizcə, uşağın istedadının erkən aşkar edilməsində əsas rol kimindir?

Valideyn

Müəllim

Hər iki tərəf

Digər

Müəllimlərlə qarşılıqlı əlaqə uşağınızın bacarıqlarının inkişafına necə təsir edir?

Çox müsbət

Qismən müsbət

Əhəmiyyətsiz

Mənfi təsir göstərir

Uşağınızın maraq və bacarıqları barədə müəllimlərlə necə əlaqə saxlayırsınız?

Müntəzəm görüşlərdə

Telefon və ya mesaj vasitəsilə

Məktəb tədbirlərində

Əlaqə qurmuram

Müəllimlər uşağınızın istedadını müəyyənləşdirməkdə sizdən nə dərəcədə dəstək istəyirlər?

Tez – tez

Bəzən

Heç vaxt

Sizcə, məktəbdə istedadlı uşaqlarla işin yaxşılaşdırılması üçün nə etmək lazımdır?

Müəllim-valideyn əlaqəsini daha güclü etmək üçün təklifləriniz:

Bağça (uşaq bağçaları) və məktəblərdə istedadlı uşaqlarla iş xüsusi yanaşma, fərdi inkişaf planı və pedaqoji bacarıq tələb edən bir sahədir. Aşağıda bu istiqamətdə əsas prinsiplər, məqsədlər və metodlar haqqında ətraflı məlumatı sizə təqdim edirik:

İstedadlı uşaqlarla işin məqsədi

- Uşağın potensialını vaxtında müəyyənləşdirmək;
- Onun yaradıcı, intellektual və sosial bacarıqlarının inkişafını təmin etmək;
- Uşağın maraqlarına və qabiliyyətinə uyğun fərdi inkişaf mühiti yaratmaq;
- Özünüreallaşdırma və motivasiyasını qorumaq.

İstedadlı uşaqların xüsusiyyətləri

- Yüksək müşahidə və yaddaş qabiliyyəti;
- Sürətli öyrənmə və məntiqi düşünmə bacarığı;
- Güclü maraq və sualvermə meyli;
- Orijinal (yaradıcı) fikir yürütmə;
- Sosial həssaslıq və ədalət hissi.

Qeyd: Hər istedadlı uşaq eyni sahədə üstün olmur. Bəziləri riyazi, digərləri bədii, musiqi, dil və ya sosial sahədə fərqlənə bilər.

Bağçada istedadlı uşaqlarla işin xüsusiyyətləri

1. **Müşahidə və diaqnostika:**
 - Müəllimlər uşaqların oyun və fəaliyyətlərində fərqlilikləri müşahidə etməli, onların üstün sahələrini müəyyənləşdirməlidir.
2. **Fərdi yanaşma:**
 - Uşağa onun maraqlarına uyğun əlavə tapşırıqlar, yaradıcı oyunlar verilməlidir.
3. **Zənginləşdirilmiş mühit:**
 - Əlavə ədəbiyyat, rəsm, musiqi, konstruksiya materialları, intellektual oyunlarla zəngin mühit yaradılmalıdır.
4. **Validəynlə əməkdaşlıq:**
 - Uşağın evdəki müşahidələri barədə məlumat mübadiləsi aparılmalıdır.

Məktəbdə istedadlı uşaqlarla işin istiqamətləri

1. Fərdi inkişaf planı (FİP):

- Uşağın güclü tərəfləri əsasında fərdi tədris strategiyası hazırlanır.

2. Dərinləşdirilmiş və genişləndirilmiş proqram:

- Əlavə mövzular, tədqiqat layihələri, olimpiada hazırlıqları.

3. Yaradıcılıq və tədqiqat fəaliyyətləri:

- Elmi layihələr, inşa, müsabiqə və sərgilərdə iştirak.

4. Mentor və ya bələdçi müəllim:

- İstedadlı uşağa istiqamət verən müəllim təyin olunur.

5. Psixoloji dəstək:

- Uşağın özünü digərlərindən fərqli hiss etməməsi üçün emosional balansın qorunması vacibdir.

İstifadə edilən metod və texnologiyalar

- Layihə metodu (project-based learning);
- Təlimdə differensiasiya (differentiated instruction);
- STEAM təlimi (elm, texnologiya, mühəndislik, incəsənət, riyaziyyat inteqrasiyası);
- Kreativ düşünmə tapşırıqları (brainstorming, problem həll etmə oyunları);
- Əqli oyunlar və intellektual yarışlar.

Kitabxanalar sadəcə kitab oxunan məkan deyil, həm də **istedadların aşkar edildiyi və inkişaf etdirildiyi yaradıcılıq mərkəzləri** ola bilər.

■ Uşaq kitabxanalarında istedadlı uşaqların üzə çıxarılmasının məqsədi

- Uşaqların intellektual və yaradıcı potensialını müəyyənləşdirmək;
- Oxu, yazı, yaradıcılıq və tədqiqat maraqlarını aşkara çıxarmaq;
- Kitabxanani istedadlı uşaqlar üçün inkişaf və ünsiyyət məkanına çevirmək;
- Uşaqları cəmiyyətə, mədəniyyətə və elmə faydalı fərdlər kimi formalaşdırmaq.

İstedadlı uşaqların kitabxanada tanınması yolları

1. Müşahidə və tanıma

Kitabxanaçı uşaqları müşahidə etməklə onların maraq sahələrini və bacarıqlarını müəyyən edə bilər:

- Kim hansı mövzuda daha çox kitab oxuyur?
- Kim oxuduqlarını analiz edə bilər, müzakirə zamanı fəal olur?
- Kim hekayə, şeir və ya rəsm vasitəsilə öz fikirlərini ifadə etməyi sevir?

Belə müşahidələr uşağın hansı istiqamətdə istedadlı olduğunu (ədəbi, bədii, elmi, texniki və s.) aşkar etməyə kömək edir.

Kitabxanalara istedadlı uşaqların cəlb olunması həm uşaqların fərdi inkişafı, həm də kitabxanaların sosial-mədəni funksiyasının güclənməsi baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır.

- İstedadlı uşaqların kitabxana mühitinə cəlb olunması və onların potensialının inkişaf etdirilməsi;
 - Kitabxanayı uşaqlar üçün yaradıcı, tədqiqat yönümlü və cəlbedici məkana çevirmək;
 - Oxu mədəniyyətini, elmi və bədii maraqları gücləndirmək;
 - İstedadlı uşaqlar arasında qarşılıqlı ünsiyyət və əməkdaşlıq platforması yaratmaq.
1. **Könüllülük və maraq əsaslı yanaşma** – uşaqlar kitabxanaya zərurətdən deyil, maraqla gəlməlidirlər.
 2. **Fərdi yanaşma** – hər uşağın istedad növünə uyğun fəaliyyət forması təklif olunmalıdır.
 3. **Əməkdaşlıq** – məktəb, ailə, mədəniyyət mərkəzləri və ictimai təşkilatlarla birgə fəaliyyət.
 4. **Yaradıcı mühitin formalaşdırılması** – kitabxanada açıq, dinamik, uşağın özünü ifadə edə biləcəyi şəraitin yaradılması

İstedadlı uşaqları kitabxanaya cəlb etmənin əsas yolları

1. Məktəblərlə əməkdaşlıq

- Kitabxana işçiləri məktəblərdə təqdimatlar keçirərək uşaqlara kitabxananın imkanları haqqında məlumat verir.
- Müəllimlərlə birgə “İstedadlı oxucular günü”, “Gənc yazarlar klubu”, “Elmi layihələr təqdimatı” kimi tədbirlər keçirilir.
- Ən aktiv oxuculara kitabxana tərəfindən mükafatlar təqdim olunur.

2. Təqdimat və tanıtım aksiyaları

- “Kitabxanam səni gözləyir!” adlı açıq qapı günləri;
- Sosial mediada və yerli televiziya istedadlı uşaqların uğurları barədə paylaşımalar;
- Uşaqların öz hazırladıqları kitab, jurnal və əl işlərinin sərgiləri.

3. Yaradıcılıq və layihə fəaliyyətləri

Kitabxanalar uşaqlar üçün yaradıcı mühit rolunu oynamalıdır:

- “Gənc yazıçılar” və “Kiçik tədqiqatçılar” layihələri;
- “Mənim sevdiyim kitab” adlı esselər və rəsm müsabiqələri;
- “Oxu marafonu” və ya “Bir ay – bir kitab” kampaniyaları;
- İstedadlı uşaqların öz hekayə və şeirlərindən ibarət ***“Gənc istedadlar almanaxı”**nın nəşri.

4. Klublar və dərnəklərin təşkili

Kitabxanalar istedadlı uşaqları bir araya gətirən **klublar** yarada bilər:

- “Oxu və düşüncə klubu”;
- “Gənc şair və yazıçılar dərnəyi”;
- “Uşaq jurnalistləri klubu”;
- “Rəsm və illüstrasiya dərnəyi”;
- “Gənc tədqiqatçılar laboratoriyası”.

5. Valideynlərin və ictimaiyyətin iştirakı

- Valideynlərlə birgə “Oxuyan ailə” aksiyaları;
- Uşaqların kitabxanadakı nailiyyətlərinin ictimai təqdimatı (sertifikat, təşəkkürnamə, sərgi və s.);
- Yerli yazıçı, rəssam və alimlərlə görüşlər.

Bu, uşaqlarda **hörmət hissi** və **ictimai dəyərlilik** duyğusu yaradır.

6. Rəqəmsal və interaktiv təşəbbüslər

- “Onlayn oxu klubu” və ya “Virtual kitab müzakirələri”;
- Sosial şəbəkələrdə istedadlı uşaqların paylaşımları üçün ayrıca səhifə;
- “Oxu çağırışı” (reading challenge) kimi rəqəmsal müsabiqələr.

Kitabxanaçı üçün tövsiyələr

- Hər istedadlı uşağı fərdi tanımaq və onun potensialına uyğun imkan yaratmaq;
- Uşağın kitabxanaya gəlməsini yalnız oxumaqla məhdudlaşdırmamaq — **yaradıcılıq üçün məkan** kimi təqdim etmək;
- Onun nailiyyətlərini kitabxananın sosial mediada paylaşmaqla motivasiya etmək;
- Uşağın fikir və ideyalarına dəyər vermək, onu təşəbbüskar kimi dəyərləndirmək.

Aşağıda “İstedadlı uşaqların üzə çıxarılmasında müəllim–valideyn əlaqələrinin əhəmiyyəti” mövzusu üzrə uşaqlarla keçirilən məşğələnin nümunə ssenarisi təqdim olunur. Ssenari ibtidai sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulub və həm maarifləndirici, həm də interaktiv fəaliyyətləri əhatə edir.

Mövzu: İstedadlı uşaqların üzə çıxarılmasında müəllim və valideyn əlaqələrinin əhəmiyyəti

Məşğələnin müddəti: 35–40 dəqiqə

Yaş qrupu: 8–12 yaş

Məqsədlər:

- Uşaqlara istedad anlayışını sadə dillə izah etmək
- Uşaqlarda öz qabiliyyətlərini tanıma bacarığını inkişaf etdirmək
- Müəllim və valideynin birlikdə uşağın istedadını üzə çıxarmasına dair anlayış formalaşdırmaq
- Komanda işi, özünüifadə və yaradıcılıq bacarıqlarını gücləndirmək

Ssenari

1. Giriş hissəsi (5 dəqiqə)

Müəllim:

– Uşaqlar, bu gün sizinlə “İstedad” nədir? İstedadlı olduğumuzu necə bilirik? Valideynlərimiz və müəllimlərimiz bu yolda bizə necə kömək edir? – bu suallar haqqında danışacağıq.

- Lövhədə “İstedad = bacardığın və sevdiyin iş” yazılır.
- Uşaqlara qısa video və ya şəkillərlə (rəssamlıq, musiqi, idman, elm və s.) istedad nümunələri göstərilir.

2. “Mənim güclü tərəflərim” məşqi (8 dəqiqə)

Material: rəngli vərəqlər, karandaşlar.

Tapşırıq:

Hər uşaq vərəqin ortasına öz adını yazır və ətrafına **özünün yaxşı bacardığı 3 şeyi** çəkir və ya yazır.

Müəllim uşaqlara suallar verir:

- Niyə bu işi yaxşı bacarırsan?
- Bu bacarığı inkişaf etdirmək üçün evdə kim sənə kömək edir? (valideyn)
- Məktəbdə kim kömək edir? (müəllim)

Məqsəd: uşağın özünü tanıması və ətrafındakı dəstəyin fərqiə varması.

3. Qısa nağıl – “İki Dostun Səfəri” (5 dəqiqə)

Müəllim kiçik nağıl danışır:

Bir vaxtlar balaca Rənanın rəssamlığa böyük həvəsi var idi, amma o, özünü o qədər də inamlı hiss etmirdi. Müəllimi onun şəkillərini görüb dedi: “Sənin əlin yaxşı işləyir, davam et!” Evdə anası ona müxtəlif rənglər aldı və hər gün çəkdiyi şəkilləri divara asdı. Beləcə, Rəna hər iki insanın – müəllimin və valideyninin – dəstəyi ilə istedadını inkişaf etdirdi.

Müəllim sual verir:

- Sizcə Rəna niyə uğur qazandı?
- Müəllimi ona necə kömək etdi?
- Valideyni necə dəstək oldu?

4. Qrup işi – “İstedad körpüsü” (10 dəqiqə)

Uşaqlar 3–4 nəfərlik qruplara bölünür. Hər qrupa böyük Whatman kağızı verilir.

Fəaliyyət:

Onlar “İstedadın inkişaf körpüsü” adlı poster hazırlayırlar. Körpünün bir tərəfində “Uşaq”, digər tərəfində “Hədəf (uğur)” yazılır. Körpünün üzərində aşağıdakılar yerləşdirilir:

- Müəllimin rolu (məsələn: öyrətmək, dəstək vermək, yönləndirmək)
- Valideynin rolu (məsələn: ruhlandırmaq, lazımi şərait yaratmaq, məşqlərə aparmaq)
- Uşağın öz məsuliyyəti (məşq etmək, səbirli olmaq, çalışmaq)

Poster bitdikdən sonra qruplar qısa təqdimat edirlər.

5. Rol oyunu – “Mənim istedadımı kim tapdı?” (7 dəqiqə)

3 nəfərlik qruplar qurulur: bir “uşaq”, bir “müəllim”, bir “valideyn”.

Tapşırıq:

Kiçik səhnəcik qurulur. Uşaq öz bacardığı bir şeyi göstərir (mahnı, şəkil, şeir, idman hərəkəti və s.), müəllim ona məsləhət verir, valideyn isə onu ruhlandırır.

Məqsəd:

Uşaqlar anlayır ki, istedad təkcə öz-özünə parlamır — həm ailənin, həm də müəllimin dəstəyi ilə inkişaf edir.

6. Yekun və refleksiya (5 dəqiqə)**Müəllim soruşur:**

- Bu gün özünüz haqqında nə öyrəndiniz?
- İstedadınızı inkişaf etdirmək üçün evdə kim sizə kömək edir?
- Məktəbdə kim sizi dəstəkləyir?
- Hər bir uşağın istedadı olduğunu düşünürsünüzmü? Niyə?

Müəllim nəticəni vurğulayır:

– Uşaqlar, hər birinizin içində parlayan bir istedad var. Onu tapmaq üçün müəlliminiz və valideyniniz sizin ən böyük köməkçilərinizdir.

Aşağıda **“İstedadlı uşaqların üzə çıxarılmasında müəllim–valideyn əlaqələrinin əhəmiyyəti”** mövzusunda **məktəb tədbiri üçün geniş, mərhələli, tam proqram planı** təqdim olunur. Bu plan ibtidai və ya ümumi orta məktəblər üçün uyğundur, həm uşaqların çıxışlarını, həm də valideyn–müəllim əməkdaşlığını nümayiş etdirir.

Tədbirin adı:

“İstedadın yolu – birlikdə kəşf edək!”

Məqsədlər:

- Uşaqların müxtəlif sahələrdəki istedadlarının nümayişi
- Müəllim və valideyn əlaqəsinin uşaqların inkişafındakı rolunu vurğulamaq
- İstedadın üzə çıxmasında məktəb–müəllim–valideyn üçbucağının əhəmiyyətini göstərmək
- Uşaqlarda özünəinam, yaradıcılıq və təqdimetmə bacarığını artırmaq

İştirakçılar:

- Şagirdlər
- Valideynlər
- Müəllimlər

- Məktəb rəhbərliyi

Müddət: 60–90 dəqiqə

1. Giriş və açılış (10 dəqiqə)

1.1. Aparıcının giriş nitqi

Aparıcı tədbiri açır:

– Hörmətli valideynlər, əziz müəllimlər və sevimli şagirdlər! Bu gün buraya toplaşmışıq ki, bir daha əmin olaq: hər bir uşağın içində parlayan bir istedad var. Onu kəşf etmək üçünsə müəllimin dəstəyi və valideynin qayğısı əvəzolunmazdır.

1.2. Video təqdimat (3–4 dəqiqə)

Qısa video: müxtəlif sahələrdə uğur qazanmış tanınmış insanların uşaqlıq görüntüləri (rəssam, idmançı, alim və s.) – onların arxasında “məktəb–müəllim–ailə dəstəyi” mesajı vurğulanır.

2. “İstedad nədir?” – uşaqların səhnəcik təqdimatı (8 dəqiqə)

3–4 uşağın iştirakı ilə qısa səhnəcik:

- Bir uşaq piano çalmaq istəyir, amma inamı yoxdur
- Müəllim onu ruhlandırır
- Valideyn evdə məşq üçün şərait yaradır
- Uşaq sonda kiçik bir musiqi ifa edir

Mesaj: İstedad yaranmır – inkişaf etdirilir!

3. Məktəbin istedadlı şagirdlərinin çıxışları (20–30 dəqiqə)

3.1. “Musiqi mənim dilimdir” – fortepiano, kamança, gitara və ya vokal çıxışları

3.2. “Rənglərin dili” – rəsm sərgisinin nümayişi

- Lövhlərdə şagird işləri
- Rəsm müəlliminin qısa şərh

3.3. “Kiçik alimlər” bölməsi

- Şagirdlərin öz hazırladıqları maraqlı təcrübələr
- Kiçik araşdırma layihələrinin təqdimatı

3.4. “Səhnədə istedad”

- Rəqs qrupları
- Kiçik teatr səhnələri
- Şeir və bədii qiraət

Qeyd: Hər çıxışdan sonra aparıcı həmin uşağın inkişafında müəllim və valideyn dəstəyinin rolunu xüsusi vurğulayır.

4. Valideyn–müəllim dialoqu (10–12 dəqiqə)

İnteraktiv panel – səhnədə iki valideyn və iki müəllim.

Mövzu:

“Uşağın istedadını necə kəşf etmək və necə inkişaf etdirmək?”

Müzakirə sualları:

- Uşaqda qabiliyyəti necə görmək olar?
- Müəllim hansı nüanslara diqqət edir?
- Evdə valideynin rolu nədən ibarətdir?
- Valideyn–müəllim əməkdaşlığı necə gücləndirilə bilər?

Tamaşaçı valideynlər də sual verə bilər.

5. Böyük interaktiv oyun – “İstedad körpüsü” (10 dəqiqə)

Oyun qaydası:

- Səhnənin ortasında “İstedad Körpüsü” adlı vizual maket yerləşdirilir.
- Uşaqlar körpünün başlanğıcından keçərək öz seçdikləri istedad kartını götürürlər (musiqi, idman, elm, rəsm, texnologiya və s.).
- Körpünü keçdikcə valideyn və müəllim rollarında olan könüllülər uşaqlara yardım sözləri deyirlər (məsələn: “Sən bacararsan!”, “Davam et!”, “Məşq səni daha yaxşı edəcək!”, “Sənə dəstək oluram!”).

Məqsəd: Dəstəyin uşaqlar üçün motivasiya mənbəyi olduğunu hiss etdirmək.

6. Ümumi mahnı – “Biz birlikdə güclüyük” (4–5 dəqiqə)

Musiqi müəlliminin rəhbərliyi ilə bütün uşaqlar birgə mahnı ifa edir. (Mahnı məktəbin seçimindən asılıdır; motivasiyaedici sözlərə malik mahnı uyğun olar.)

7. Mükafatlandırma və təşəkkür mərasimi (5–7 dəqiqə)

Nümunə kateqoriyalar:

- “Ən yaradıcı şagird”
- “Ən çalışqan şagird”
- “Ən maraqlı layihə”
- “Ən yaxşı ifaçı”
- “Valideyn dəstəyinə görə təşəkkür” sertifikatı
- “İstedad kəşfedicisi” – müəllimlər üçün

Hər bir şagirdə iştirak sertifikatı verilir.

8. Bağlanış nitqi (2–3 dəqiqə)

Aparıcı tədbiri bağlayır:

– Hörmətli qonaqlar, unutmayaq ki, uşağın istedadı bir toxum kimidir: onu suvaran müəllimdir, işıq verən isə valideyndir. Toxumun meyvə verməsi isə uşağın öz zəhmətindən asılıdır. Birlikdə olarsa, hər bir bacarıq çiçəklənər!

İstedadlı uşaqların valideynlərinə tövsiyələr:

- Valideyn kimi övladınızı tanımalı, onun güclü və zəif tərəflərini araşdırmalısınız. Uşağın istedadı nədədir? (oxu, yazı, hesablama əməliyyatı, yaradıcı sahələrdən hansısa, qarışıq və s.) dəqiq müəyyənləşdirilməlidir.
- Övladınızın istedadına uyğun ailədə müvafiq məkanlar yaradılmalıdır. Məsələn, musiqi ilə bağlı xüsusi istedad varsa, uşağın yaşadığı evdə musiqi alətləri ilə məşğul olmaq, musiqi dinləmək üçün ayrıca yer olmalıdır. Məkan seçilməsi üçün başlıca göstərici uşaq üçün həmin yerin rahat olmasıdır.
- Müəllimlə əməkdaşlıq. Uşağın müəyyən fəaliyyətləri yerinə yetirməsinə dair nümunələri müəllimə təqdim edin. Müəllim sinifdə uşaqla iş aparan zaman onun istedadına uyğun tapşırıqlardan istifadə etdikdə uşağın istedadını inkişaf etdirəcəkdir.
- Müəllimlə danışmazdan əvvəl əsas səsləndirəcəyiniz fikirləri özünüz üçün müəyyənləşdirin və maksimal şəkildə konkret danışın.
- Xüsusi önəm daşıyan məsələləri müəllimlə virtual əlaqə saxlayaraq müzakirə etməyin. Birbaşa və canlı ünsiyyət informasiyanın dəqiqliyini təmin edir. Görüşə bilmədiyiniz hallarda müəllim üçün qeydlər yazıb uşağınız vasitəsilə göndərə bilərsiniz.

- Təsadüfi görüşlər zamanı (istirahət zamanı, ictimai tədbirlərdə və s.) müəllimlə uşağınıza dair uzun və detallı müzakirə aparmayın. Müzakirə üçün müəllimlə öncədən təyin edilmiş tarix və saat ayırın.
- Uşağın akademik istedadı olsa belə, bu o demək deyil ki, onun yaşıdları ilə ortaq olan heç bir marağı və tələbatı yoxdur. Uşağın yaşıdları ilə ünsiyyətdə olmasına və qarşılıqlı münasibətlər qurmasına dəstək verin.
- Uşağınızı daim diqqətlə **müşahidə edin, onun aktiv dinləyicisi** olun, fəal ünsiyyətdə olun.
- Müşahidələrinizə əsasən uşağınızın bacarıqlarına dair özünüzdə gündəlik qeydlər aparın. Bu, uşağınızın istedadındakı irəliləyişi nəzarətdə saxlamağa kömək edəcəkdir;
- Şəxsiyyətlərarası münasibətlərin nizamlanması və qarşılıqlı ünsiyyətdə problem situasiyaların həllinə dair uşağa nümunələr təqdim edilməlidir. Belə ki, yaşıdlarından müəyyən istiqamətlərdə bir neçə dəfə daha sürətli inkişaf etdikləri üçün uşaqların həmyaşıdlarla gündəlik ünsiyyətində problemlər yarana bilər. Valideyn bu yönümdə uşağa nümunə olmalıdır.
- **Uşağınıza hisslərini ifadə etməyi**, emosional sahəsini zəngin saxlamağı öyrədin, musiqi, rəsm və incəsənətin digər sahələri ilə məşğul olaraq da buna nail olmaq mümkündür.
- Uşağı istedadı ilə məhdudlaşdıraraq çərçivəyə salmayın. Maraqları ətrafında manevr etməyə imkan verin və bu yönümdə onu dəstəkləyin.
- İctimai resurslardan – kitabxanalar, məktəbdənkənar fəaliyyət, ictimai mərkəzlər, muzeylər, incəsənət və yaradıcılıq mərkəzlərindən və s. yararlanmaq, həmçinin **təbiətlə daim əlaqədə** olmaq istedadlı uşaqlara mütəmadi müsbət təsir edən amillərdən hesab olunur. Uşaq istəyinə və marağına uyğun nə qədər çox istiqamətdə bacarığını təcrübədən keçirsə, istedadın inkişaf etdirilməsi bir o qədər uğurlu olar.

Valideynlər uşağın erkən yaşda şəxsiyyətinin fiziki, əxlaqi və intellektual inkişafının əsasını qoyan ilk müəllimlərdir. Buna görə də, valideynlərə uşağın şəxsiyyətinin inkişafının kortəbii getməməli olduğunu başa düşməyə kömək etmək çox vacibdir.

Uşaq şəxsiyyətinin düzgün formalaşması üçün uşaq bağçası ilə ailə arasında sıx əlaqə, qarşılıqlı münasibətlər gücləndirməli və inkişaf etdirməlidir. Hər bir məktəbəqədər təhsil müəssisəsi təkcə uşağı öyrətmir, həm də valideynlərə uşaq tərbiyəsi məsələlərində məsləhətlər verir. Məktəbəqədər tərbiyəçi təkcə uşaqların müəllimi deyil,

həm də onların tərbiyəsində valideynlərin tərəfdaşdır. Burada valideynlərin özlərinin bilik səviyyəsinin qayğısına qalmaq, onlara özünütəhsildə kömək etmək, onları təchiz etmək lazımdır.

Uşaq bağçası ilə ailə arasındakı qarşılıqlı əlaqənin vacib tərəfi – uşaq bağçası —təşkilat mərkəzil

rolunu oynayır və evdə təhsilə təsir edir.

Ailə ilə bağcanın qarşılıqlı əlaqəsi vacibdir və bu əlaqənin əsas istiqamətləri bunlardır:

1. Uşaq bağçası tərəfindən göstərilən xidmətlərə valideynlərin ehtiyaclarının öyrənilməsi.

2. Valideynlərin hüquqi və pedaqoji mədəniyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə onların maarifləndirilməsi.

3. Valideynlərin uşaq bağçasının həyatına

cəlb edilməsi, uşaq- valideyn və tərbiyəçi-müəllimin qarşılıqlı fəaliyyətinin təşkili.

Bu istiqamətlərdən irəli gələrək, məktəbəqədər təhsil müəssisələri uşaqların ailələri ilə qarşılıqlı iş aparır.

Valideynlərlə iş tərbiyəçi-müəllim fəaliyyətinin mürəkkəb və mühüm tərkib hissəsidir.

Bu işləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

– valideynlərin pedaqoji bilik, bacarıq və

bacarıqlarının səviyyəsinin yüksəldilməsi;

– uşaqların düzgün tərbiyəsi üçün lazımı

şəraitin yaradılması üçün ailə tərbiyəsində valideynlərə müəllimlərin köməkliyi;

– uşaqların inkişafında pedaqoqlar və valideynlər arasında qarşılıqlı əlaqə.

Cəmiyyətin inkişafı istedadlı fərdlərin düzgün müəyyənləşdirilməsi və yönləndirilməsi ilə sıx bağlıdır. Uşaqlarda istedadın erkən aşkarlanması və inkişafı üçün məktəb və ailə mühitinin qarşılıqlı fəaliyyəti mühüm rol oynayır. Bu metodik vəsaitin məqsədi müəllim və valideyn əməkdaşlığının əhəmiyyətini əsaslandırmaq, istedadlı uşaqların müəyyənləşdirilməsi və inkişafı istiqamətində praktik tövsiyələr verməkdir.

Ədəbiyyat siyahısı

Kitablar

Acarkan, İ. Uşaqlar niyə fərqlidir? : Enneaqramın 9 temperament modelinə əsasən şəxsiyyətin inkişafı / İsmail Acarkan ; tərc.ed. A. Həsənova ; red.: N. M. Cabbarlı , İ. Quliyev ; ixt.red.: B. Şahvələd [et al.] ; ill. Ö. Ünlü ; dizayn İ. Abdulla. - Bakı : Libra kitab, 2023. - 304 s. : il. ; 20 sm. - ISBN 978-995-249-261-3

Bilalqızı, X. Biz Azərbaycanın gələcəyiyik / Xanım Bilalqızı. II kitab. - Bakı : Nərgiz, 2010. - 116, [32] s. : rəngli foto ; 20 sm.

Gənc istedad-2012 : İstedadlı və yaradıcı Gənclərin II Respublika toplantısı. Kataloq / Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi ; lay.rəhb. A. Ş. Hüseynov ; red. D. Müşfiq ; rəs. F. Süleymanov. - Bakı : [s. n.], 2012. - 104 s.

Gerçək Ana : Mükəmməl valideynliyə addım atma rəhbəri / tərc. ed. V. Pənahov ; red.: E. Şamilzadə, A. Abdulkərimov. - İstanbul : İnsan ve Hayat, 2020. - 181 s. : il. ; 20 sm.

Hacıbəyli, A. Ailə : Seçimdən uşaq tərbiyəsinə qədər / Ağa Hacıbəyli ; bur.məsul Ə. Aslanoglu ; rəy. T.Ə Əhmədov ; red.: S. Ramizoglu, D. Əliyev ; dizayn S. Şovqatova. - Bakı : Mimta Yayınları, 2024. - 200 s. : il. ; 20 sm.

Xanlarova, Z. Uşaqlara nəyi necə öyrətməli? : Qəbul edək, sevak, dəstək olaq. Lovas metodu / Zivər Xanlarova ; rəy. R. Cavadov ; red. Ş. Hətəmov ; bur. məsul Ş. İxtiyaroglu. - 2-ci nəşr. - Bakı : Qədim Qala, 2021. - 232 s. : il., cədvəl ; 22 sm.

Karyera planlaması : Yeniyetmə və gənclər üçün / Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Qeyri Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurası, Könüllülük Fəaliyyətinin Təbliği Gənclər İctimai Birliyi ; məsl., ön söz N. Sərdarlı ; məsl. E. Salmanov. - Bakı : [s. n.], 2020. - 60 s.

Kayaoğlu, M. Özü-sözü gözəl uşaq / Mehtap Kayaoğlu ; türk dil. tərc. ed. S. Ərdəmir ; red. F. Cəfərli. - Bakı : TEAS PRESS Nəşriyyat evi. "Üç alma uşaq ədəbiyyatı", 2017. - 272 s.

Qippenreyter, Y. Uşaqlarla necə ünsiyyət saxlamalı? / Yuliya Qippenreyter ; tərc. ed. G. Nağıyeva ; red. X. Goyallı ; rəs.: V. Xmar, P. Yeqoruşkina. - Bakı : Qanun, 2014. - 248 s. : il. ; 21 sm.

Mirzəyev, İ. Ailənin praktik psixologiyası / İlham Mirzəyev ; red. İ. Novruzlu ; rəy.: G. Abdullazadə, S. Hüseynov. - Bakı : Adiloğlu, 2005. - 312 s. ; 20 sm.

Onlar bizim fəxrimizdir / red. N. İmanov ; rəs. N. İbrahimov. - Bakı : "Borçalı"NPM, 2004. - 130 s. : foto ; 20 sm.

Seyidov, N. İctimai fəal məktəb. Məktəb - İcma - Ailə əməkdaşlığı / Nabil Seyidov, T. Şərifova, R. Qafarov. - Bakı : [s. n.], 2006. - 86 s. : cədv. ; 20 sm.

Uslu, M. Uşaq və həyat : Xoşbəxt və istedadlı uşaq yetişdirmək üçün ata-ana bələdçisi 3 / Mustafa Uslu ; nəşrə hazır. A. Qurbanov ; uyğunlaşdırın A. Qurbanov ; bədii red. S. Qasımova ; dizayn. N. Qəribov. - Bakı : İpəkyolu Nəşriyyatı, 2016. - 144 s. : il., rəngli foto, cədvəl ; 20 sm.

Dövri mətbuatda

Abbasov, A. Valideynlərin nüfuzu, şəxsi nümunəsi və pedaqoji mərifəti / Akif Abbasov // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil. - 2017. - № 3. - S. 4-7.

Abbasov, Z. Uğurların təməlində istedad və zəhmət dayanırsa... : fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Arif Babayev haqqında / Zahid Abbasov // Xalq qəzeti. - 2010. - 3 fevral. - N 26. - S. 7.

Baxışova, Ş. Uşaqların inkişafında valideynlərlə əlbir işin yolları / Şərafət Baxışova // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil. - 2015. - № 3. - S. 20-23.

Bayramov, R. Öyrənmə bacarıqlarımızı necə inkişaf etdirə bilərik? / Ruslan Bayramov // İşıq. - 2024. - № 3 (119). - S. 33-35.

Bəylərov, E. İstedadlı uşaqlar probleminə şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin maraqları baxımından yanaşılmalıdır / Elxan Bəylərov, F. Süleymanov // Azərbaycan Müəllimi. - 2016. - 6 fevral. - № 5. - S. 8.

Bəylərov, E. İstedadlı uşaqların müəyyənləşdirilməsinin prinsipləri və metodları haqqında / Elxan Bəylərov // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil. - 2017. - № 2. - S. 54-59.

Əliyızı, Ş. Sevgi və saygı uşaqda özünəinam formalaşdırır / Şəmsiyyə Əliyızı, S. Kazımova // İki sahil. - 2025. - 20 fevral. - № 31. - S. 6.

Əliyızı, Z. Ailə adlı sirli dünya : Uşağa şəxsiyyət kimi yanaşmaq valideyn-övlad münasibətlərinin əsasını təşkil etməlidir / Zeynəb Əliyızı // Kəsp. - 2016. - 24 fevral. - № 31. - S. 10.

Əliyev, F. Gənc istedadların potensialının gücləndirilməsinə dövlət qayğısı artır / Fərhad Əliyev // Azərbaycan Müəllimi. - 2010. - 29 yanvar. - N 4. - S. 5.

Əliyeva, A. Uşaq şəxsiyyətinin formalaşmasında valideynlərin rolu / Ahu Əliyeva // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil. - 2016. - № 2. - S. 58—61.

Əliyeva, S. İstedadlı uşaqların inkişafında fəal təlim metodlarının rolu / Sahilə Əliyeva // Azərbaycan müəllimi. - 2011. - 28 oktyabr. - № 42. - S. 20.

Xüsusi istedadla malik şagirdlərin aşkara çıxarılması tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin əmri (29 iyun 2010-cu il) // Azərbaycan müəllimi. - 2010. - 2 iyul. - N 25. - S. 2.

İsgəndərov, E. Valideynlərə pedaqoji məsləhət / Elnur İsgəndərov // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil : Elmi-metodik jurnal. - 2013. - № 1. - S. 37-39.

İsmayılova, Y. Məktəblə valideynlərin sıx əlaqəsi - yaxşı tərbiyənin və təlimin əsasıdır / Yeganə İsmayılova // Azərbaycan Müəllimi. - 2010. - 5 fevral. - N 5. - S. 7.

Kərimova, B. Məktəb psixoloqu valideynlərə nələri tövsiyə edir? / Bahar Kərimova // Azərbaycan Müəllimi. - 2013. - 27 sentyabr. - № 37. - S. 7.

Kərimova, S. Ailədən başlayan tərbiyə / Samirə Kərimova // Azərbaycan Müəllimi. - 2024. - 1 mart. - № 6. - S. 7.

Qarayeva, S. STEAM təhsil proqramı : yeni dövrün çağırışlarına hazırlıq / Sevinc Qarayeva // 525-ci qəzet. - 2025. - 1 mart. - № 39. - S. 18.

Məmmədova, M. Müəllim-şagird-valideyn üçbucağı olmasa / Mətanət Məmmədova // Səs. - 2025. - 9 yanvar. - N 3. - S. 8-9.

Məmmədova, M. Şagirdlərin məktəbdən sonrakı vaxtının planşdırılmasında müəllim-valideyn / Mehriban Məmmədova // Kurikulum. - 2017. - № 1. - S. 67-69.

Məmmədova, N. Ailənin pedaqoji mühitə təsiri : uşaqlar valideynlərini model olaraq görürlər / Nigar Məmmədova // Azərbaycan Müəllimi. - 2017. - 9 noyabr. - № 43. - S. 8.

Məmmədova, Ş. Uşaq-valideyn-müəllim / Şəfəq Məmmədova // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil. - 2012. - № 4. - S. 76-79.

Ömərov, V. Valideyn və uşaqların münasibətlərinin tənzimlənməsi / Vahid Ömərov // Səs. - 2018. - 13 iyul. - № 130. - S. 15.

Rəhimov, N. Valideyn-məktəb münasibətləri necə olmalıdır? / Niyazi Rəhimov // Azərbaycan Müəllimi. - 2015. - 31 oktyabr. - № 40. - S. 6.

Səmədova, D. Ailə ilə qarşılıqlı əməkdaşlıq məsələlərinə dair / Dilbər Səmədova // Azərbaycan məktəbi. - 2012. - № 2. - S. 104-107.

Süleymanova, F. Vətəndaş tərbiyəsi məktəb və ailənin əlbir işinin nəticəsi kimi / Flora Süleymanova // Məktəbəqədər və ibtidai təhsil. - 2017. - № 1. - S. 54-56.

Yəhyayeva, T. Valideyn-şagird münasibətlərinin təlim prosesinə təsiri / Təranə Yəhyayeva // Kurikulum. - 2013. - № 1. - S. 91-92.

İnternetdə:

<https://ppe-journal.edu.az/az/resource/istedadli-usaqlarin-erken-askara-cixarilmasi-ve-telim-terbiye-isinin-tekmillesdirilmesi-yollari-1000>

<https://www.tipii.edu.az/az/article/262-istedadli-usaqlarin-valideynlarına-tovsiyalar>

https://journals.arti.edu.az/uploads/f_202403252042591032444031.pdf

[<https://psychojournal.ru/psychologists/2015-rubinshteyn-s-l-vydayuschiysya-sovetskiy-psiholog-i-filosof.html>].